

"וַיְהִי בַיּוֹם שֶׁפָּטוּ הַשְּׁפָטִים" בפסוק זה נפתחת מגילת רות. נשאלת השאלה מדוע בעצם? לכאורה במבט ראשון תפקיד הפסוק הוא לתת לקורא הסבר כרונולוגי אודות התקופה בה מתרחש הסיפור אך עצם הידיעה מתי מבחינה היסטורית התרחשה המגילה אינה מוסיפה ואינה גורעת מהבנת הסיפור. יתר על כן, יכול היה הקורא לקבל מושג די מדויק מתי התרחשה המגילה על פי סופה: "וַתִּקְרָא אֵלָיו הַשְּׁכָנֹת שֶׁם לְאִמּוֹ יִלְדֶיָּן לְנַעֲמִי וַתִּקְרָא אֵלָיו שְׁמוֹ עוֹבֵד הוּא אֶבְיִישִׁי אֶבְיִי דָּוִד" (ד, יז). כלומר, רות היא אם סבו של דוד; הסיפור מתרחש שלושה דורות לפני הולדת דוד.

העובדה שאנו יכולים לקבל מושג ברור לזמן המדויק של התרחשות המגילה נוסף על אי הבהירות בנוגע לנחיצות של מידע זה, גוררת אותנו לחפש הסבר אחר לפסוק. דומה שהכתוב רוצה לכוון אותנו לפן ההנהגתי שאפיין את התקופה. הפסוק מדבר על "שפוט השופטים" ושם דגש על הפועל ולא על הזמן (שהרי מדובר על תקופה ארוכה ביותר של כ- 390 שנה). מתוך כך מפנה אותנו המגילה לספר המקביל לתקופתנו הלוא הוא ספר שופטים. ננסה אם כן לסקור את צורת ההנהגה שאפיינה את ספר שופטים ולמצוא את הופעתה במגילתנו.¹

בעיות ההנהגה של ספר שופטים²

ספר שופטים מציג לפנינו תקופה מאוד מאתגרת בהיסטוריה של עם ישראל בארצו. התקופה מתאפיינת באיבוד דרך הישר שהייתה נוכחת בתקופת הנהגתו של יהושע והישאבות העם לוואקום מנהיגותי. העם אינו כובש את הארץ כמצווה (שופטים א' כ"ז), אינו מסיר את העבודה הזרה (ב', ב') ומתערבב עם יושבי הארץ (ג', ו').

בפתיחת הספר השבטים טרם התיישבו בכל הארץ והם מחכים להנהגה. יהודה נבחר להוביל את השבטים אבל הולך רק עם שמעון והם כובשים את נחלותיהם ואינם עושים מאומה למען כיבוש הנחלות האחרות (א', ג'). המצב דומה גם עם בני יוסף שפועלים יחדיו אך לא למען השבטים האחרים (א', כב'). וכך, כל אחד מהשבטים מנסה לכבוש את נחלתו ללא עזרת השבטים האחרים. השבטים אמורים לעבוד יחדיו ככוח אחד בכיבוש הארץ ורק לאחר מכן להתיישב כשבטים כל אחד בנחלתו (כפי שעשו שבטי עבר הירדן תחת הנהגתו של יהושע). פעולה אינדיבידואלית זו גורמת לכך שככל שאנו מתקדמים בתיאור כיבוש הארץ אנו רואים שהשבטים שכובשים את נחלתם יותר מאוחר נשארים לבד במערכה ומצבם נעשה גרוע יותר ויותר. וכך, בנימין לא מצליח לכבוש את ירושלים (א', כא'), מנשה לא מצליח לכבוש את ערי עמק יזרעאל (א', כז'), אפרים וזבולון משאירים עמים שלמים שיושבים בתוך נחלתם כעם (א', כט' ול'), אשר ונפתלי במצב גרוע אף יותר והינם מיעוט היושבים בתוך הגויים (א', לב' ולג') ושבט דן לא מצליח ליישב את נחלתו העיקרית שבעמק.³

העם נמצא במצב רע בגלל חוסר הנכונות לשתף פעולה וההתעסקות של כל שבט בנחלתו בלבד. בתגובה הם נענשים מידי ה' בצורה של שעבוד עד להושעתם ע"י השופטים (ב', יד'). נבחן את השופטים כדי לראות את האפיון של מנהיגותם.

¹ כאן ראוי להודות לכל בני החבורה של לימוד ספר שופטים בישיבה שסייעו ללבן ולהבין לעומק את תוכנו של הספר. איתם כץ, רועי גליק, שילה אברמזון, רועי שקלים, צור עמישב, ישי וייסנשטרן ואברהם קסירר

² חשוב להדגיש שספר שופטים – ככל ספרי המקרא – הוא ספר מורכב והאופן שבו אציג חלק מהשופטים יהיה לוקה בחסר ויציג דמויות מורכבות באופן שלילי למדי. חשוב לציין שאני מציג תזה מסוימת ולא מרחיב ומפרט רק בגלל קוצר היריעה.

³ שבט יששכר לא מוזכר כלל ייתכן שזה משום שכל נחלתו שכנה בעמק (עמק בית שאן) ולאורך כל תקופת השופטים עם ישראל שכן בהרים והגויים בעמקים בגלל יתרונם הטקטי

כאמור, תקופת השופטים היא תקופה ארוכה ומורכבת אך ישנה מגמת התדרדרות ברורה ברמתם של השופטים⁴ ולכן לא נבחן את סיפוריהם של עתניאל, אהוד ודבורה משום שהכתוב מציג אותם בצורה חיובית למדי. ארצה להתמקד בשלושת השופטים האחרונים בספר גדעון, יפתח ושמרון ולבחון תופעות שליליות בהנהגתם.

מנהיגים ממניעים אנוכיים

שלושת השופטים הללו מתאפיינים בכך שרבות מפעולותיהם נובעות מחשקים ואמוציות אישיות. גדעון הוא שופט שפועל בצורה טובה למדי בתחילה. הוא מוציא לפועל פעולה נועזת ומסלק את מדין מהארץ. הוא אפילו דיפלומט חכם מול שבט אפרים ומשכיח את זעמם (ח', ב'). אך מול אנשי סוכות ופנואל, שסירבו להביא לצבאו צידה (ובוודאי חטאו כמובן) גדעון נוקם נקמה אישית. הוא מבטיח לחזור לערים ולהשמידם לאחר שיתפוס את מלכי מדין ואכן: "ויבוא אל אנשי סוכות ויאמר הנה זבח וצלמנע אשר חרפתם אותי". גדעון איננו מתייחס לעובדה שאנשי סוכות סירבו לתת לצבאו צידה במהלך קרב חשוב ופגעו בערבות ההדדית המתבקשת ביותר בין בני ישראל אלא רק מאשימם בפגיעה בכבודו.

יפתח פועל גם כן בצורה אנוכית. הוא שואף למעמד שווה בין עמו לאחר שנושל בעקבות ייחוסו לאישה זונה (יא', ב'). יפתח מתבקש ע"י זקני גלעד להושיע אותם מיד צר. בתגובה, הוא מזכיר להם את גירושו "ויאמר יפתח לזקני גלעד הלא אתם שגאתם אותי ותגרשוני מבית אבי ומדוע באתם אלי עתה כאשר צר לכם: ויאמרו זקני גלעד אלי יפתח לכן עתה שבנו אליך והלכת עמנו ונלחמת בבני עמון והיית לנו לראש לכל ישובי גלעד: ויאמר יפתח אל זקני גלעד אם משיבים אתם אותי להלחם בבני עמון ונתן יהוה אותם לפני אנכי אהיה לכם לראש: " יפתח מסכים לסייע לאנשי גלעד רק אם הוא ימונה למנהיגם. הוא לא מביע בכלל הזדהות עם כאבם ומוכן להצילם רק אם הוא ירוויח באופן אישי וייתקן את עווליו העבר. בדומה לגדעון הוא גם הורג בבני עמו והורג עשרות אלפים משבט אפרים ובכך מועל בתפקידו כמנהיג שאמור להגן על עמו (יב', א' עד ו') (חשוב כמובן לציין ששבט אפרים איימו עליו במותו אך העובדה שגדעון הצליח למצוא מול שבט אפרים פתרון דיפלומטי נכון מול אותן טענות בדיוק מראה כי כך היה מצופה גם מיפתח).

שמרון הוא האנוכי מכולם. הוא אמנם פוגע בצורה קשה מאוד בפלשתים אויבי ישראל המרים אך כל מניעיו הם תמיד אישיים. פעולתו הראשונה בה הרג שלושים פלשתים לא נבעה בגלל התנכלותם לבני עמו אלא מתוך נקמה אישית על שרימו בדרכי מציאת התשובה לחידתו בימי משתה החתונה (פרק יד'). גם השריפה של שדות פלשתים נבעה מזעם אישי בעקבות נתינת אשתו לידי פלשתים (טו', ג') לאחר מכן גם הכאת פלשתים שוק על ירך היא בגלל נקמה אישית על מות אשתו וחותרו (טו', ז'). כשופט, נראה ששמרון לא ממש מנהיג את העם. האינטראקציה היחידה שיש לו עם בני עמו היא בפרק טו' פסוק ט' בה אנשי יהודה מאשימים את שמרון בהתגרות מיותרת בפלשתים תוך סיכון חייהם (טו', יא'). שמרון עונה בצורה שאינה מביעה הבנה או אחריות אלא פשוט מודה שמדובר בנקמה אישית "ויאמר להם כאשר עשו לי כן עשיתי להם" (שם, שם). אירוע זה גורר אמנם עוד פגיעה מבורכת באויבי ישראל הפלשתים. אך שוב, בגלל גחמתו האישית של שמרון. כמובן שגם פעולתו האחרונה היא ביטוי של נקמנות אישית מובהקת שנבעה בגלל על עקירת עיניו "ואנקמה נקם אחת משתי עיני מפלשתים". נציין שבכל אחד מהמקרים הנ"ל שמרון הסתבך בצרה בגלל תאוותו האישית לאישה פלשתית (אשתו הראשונה, האישה הזונה מעזה, ודלילה) ושלמעשה תאוותו היא המקור לתלאותיו.

⁴ ד"ר יעל ציגלר, רות מניכור למלוכה, עמ' 35 מגיד 2018 מאנגלית: ברוריה בן ברוך
⁵ פרופ' אליהו עסיס, שופטים בין כיבוש למלוכה, עמ' 12 מגיד 2022

תיאורם של השופטים האחרונים מבטא מצב ירוד של מנהיגות, ותחושה זו מתעצמת כאשר אנו מתוודעים לסיפורים האחרונים בספר. סיפורי פסל מיכה ופילגש בגבעה מביעים בצורה חריפה את החטאים אליהם נפלו בני ישראל בתקופת השופטים. אי כיבוש הארץ, עבודה זרה, מלחמת אחים ושבתיות.⁶ את הסיפורים עוטף הפסוק "בימים ההם אין מלך בישראל איש הישר בעיניו יעשה" (י"ז, ו', י"ח, א', י"ט, כ"א, כ"ה). הספר מסתיים בתוכחה ברורה על היעדרה של הנהגה ראויה שתמנע מעשים אלה.

התיקון של בעז

ראינו כיצד השופטים הקודמים ראו בשררה את העיקר. גדעון נלחם על כבודו מול אנשי פנואל וסוכות, כל מניעו של יפתח למלחמה במדינים הייתה על מנת לקבל כוח ומלחמתו הפרטית של שמשון בפלשתים נבעה מנקמות אישית מול הפלשתים. לעומתם, הנהגה טובה היא הנהגה שתנצל את מקור כוחה על מנת ללכת בדרך ה' ותורתו ולהיטיב עם החלשים הזקוקים למנהיג, כפי שעשה בעז.⁷

לקט שכחה ופאה

גמילות החסדים של בעז מקבלת ביטוי במצוות לקט שכחה ופאה. מצווה זו מבטאת בתורה את דאגת החברה לחלשים ובדגש על הגר מחוסר האדמה והמשפחה.

"וּבְקֶצֶרְכֶם אֶת קִצִּיר אֲרֻצְכֶם לֹא תִכְלֶה פֶּאֶת שְׂדֵךְ לְקַצֵּר וְלִקְט קִצִּירָךְ לֹא תִלְקֹט. וְכִרְמֶךָ לֹא תַעֲזֹב וְיִפְרֹט כִּרְמֶךָ לֹא תִלְקֹט לְעֲנִי וְלִגֵּר תַּעֲזֹב אֹתָם אֲנִי ה' אֱלֹהֵיכֶם" (ויקרא י"ט, ט')

"וּבְקֶצֶרְכֶם אֶת קִצִּיר אֲרֻצְכֶם לֹא תִכְלֶה פֶּאֶת שְׂדֵךְ בְּקִצְרָךְ וְלִקְט קִצִּירָךְ לֹא תִלְקֹט לְעֲנִי וְלִגֵּר תַּעֲזֹב אֹתָם אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם." (ויקרא, כ"ג, כ"ב)

"כִּי תִקְצֹר קִצִּירָךְ בְּשֵׂדֶךְ וְשִׁכַּחַת עֹמֵר בְּשֵׂדֶךָ לֹא תִשׁוּב לְקַחְתוֹ לִגֵּר לִיתוֹם וְלֹא לְמִנְה יִהְיֶה לְמַעַן יִבְרַכְךָ ה' אֱלֹהֶיךָ בְּכָל מַעֲשֵׂה יְדֶיךָ. כִּי תַחֲבֹט זֵיתָךְ לֹא תִפָּאֵר אַחֲרֶיךָ לִגֵּר לִיתוֹם וְלֹא לְמִנְה יִהְיֶה. כִּי תִבְצֹר כִּרְמֶךָ לֹא תַעֲזֹב אַחֲרֶיךָ לִגֵּר לִיתוֹם וְלֹא לְמִנְה יִהְיֶה. וְזָכַרְתָּ כִּי עֶבֶד הָיִיתָ בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם עַל כֵּן אֲנֹכִי מִצְוֶה לַעֲשׂוֹת אֶת הַדָּבָר הַזֶּה." (דברים, כ"ד, י"ט)

"וַתִּלְךָ וַתָּבוֹא וַתִּלְקֹט בְּשֵׂדֶה אַחֲרֵי הַקִּצְרִים וַיִּקֶּר מִקִּרְהָ חֲלֻקַּת הַשְּׂדֵה לְבַעַז אֲשֶׁר מִמְּשַׁפַּחַת אֱלִימֶלֶךְ: וְהִנֵּה בְעֵז בְּאֵ מִבֵּית לָחֶם וַיֵּאמֶר לְקוֹצְרִים ה' עִמָּכֶם וַיֵּאמְרוּ לוֹ יְבָרְכֶךָ ה': וַיֵּאמֶר בְּעֵז לְנַעֲרוֹ הַנָּעִב עַל־הַקוֹצְרִים לְמִי הַנְּעָרָה הַזֹּאת: וַיֵּלֶן הַנְּעָרָה הַנָּעִב עַל־הַקוֹצְרִים וַיֵּאמֶר נְעָרָה מוֹאֲבִיָּה הִיא הַשְּׂבָה עִם־נַעֲמִי מִשְׂדֵה מוֹאֲב: וַתֵּאמֶר אֶלְקָטָהּ נָא וְאֶסְפְּתִי בְּעַמְרִים אַחֲרֵי הַקוֹצְרִים וַתָּבוֹא וַתַּעֲמֹד מֵאֵז הַבִּקְרָ וְעַד־עֵתָה זֶה שְׂבָתָהּ הַבֵּית מְעַט: וַיֵּאמֶר בְּעֵז אֶל־רוֹת הַלְוָא שְׂמַעְתָּ בְּתִי אֶל־תִּלְכְּלִי לְלִקֹּט בְּשֵׂדֶה אַחֵר וְגַם לֹא תַעֲבוֹרִי מִזֶּה וְכֵה תִדְבְּקִין עִם־נַעֲרָתִי: עֵינֶיךָ

⁶ מבחינה כרונולוגית סיפורים אלו מתרחשים דווקא בתחילת ספר שופטים. אנו יודעים זאת כיוון שסיפור כיבוש נחלה נוספת לשבט דן מתרחשת בתחילת הכניסה לארץ כמו גם חשיפת איש הלוי כנכדו של משה (יח', ל') מראה שהסיפור התרחש זמן קצר יחסית לאחר הכניסה לארץ.

בסיפור פלגש בגבעה אנו מתוודעים לנכדו של אהרון פנחס בן אלעזר הכהן (כ', כח') מה שמלמד שסיפור זה הוא גם יחסית בתקופת הכניסה לארץ.

משמעות הדבר היא שהנביא עורך הספר בחר בכוונה להכניס סיפורים שהקורה יודע שהם התרחשו בתקופה מוקדמת יחסית. הנביא רוצה להדגיש את תוכחתו בכך שהוא בוחר בכוונה תחילה להציג מבנה של ברור התדרדרות ולבחור לסכם את הספר בסיפורים קדומים דווקא שמרעים שבעיית המנהיגות היא יסודית.
⁷ ישנה דעה בחז"ל שטוענת כי אבצן השופט הוא בעז (בבא בתרא, צ"א).

בשדה אשר יקצרו וְהִלְכֶתְךָ אַחֲרֵיהֶן הֲלוֹא צְנִיתִי אֶת־הַנְּעָרִים לְבִלְתִּי נִגְעָךָ וְצָמֹת וְהִלְכֶתְךָ אֶל־
הַכְּלָיִם וְשִׁתִּית מֵאֶשֶׁר יִשְׁאַבּוּן הַנְּעָרִים: " (רות ב', ד-י')

בעז מבחין במצוקתה של רות. כגרה בפעם הראשונה בארץ ישראל היא הססנית באופן טבעי ואינה משויכת לשום משפחה. בעז מבחין בבדידותה ומפציר בה לא לקצור בשדה אחר מפני שהוא מבטיח לדאוג לכך שבשדה שלו בלבד היא תשיג מספיק אוכל תחת הנהגתו במקום ללקט מעט מכמה שדות. הוא קורא לה ללכת עם נערותיו בחבורה שם תרגיש יותר מוגנת, מפציר בה לקחת מכל חלקי השדה ולא רק מהחלק השייך לעניים מזהיר את נעריו לבל יפגעו בה ומאפשר לה לשתות ולאכול עם נעריו. רות מגיעה לאסוף שעורים בידיעתה את מצוות התורה על מתנות עניים. אך בעז בוחר לפעול לפנים משורת הדין ולתת לה מזון, הגנה, ואפשרות לקחת מכל חלקי השדה.

מתוך כך, ברורה הכרת הטובה העמוקה של רות. "וַתַּפֵּל עַל־פְּנֵיהָ וַתִּשְׁתַּחֲוּ אַרְצָה וַתֹּאמֶר אֵלָיו
מְדוּעַ מֵצָאתִי חֵן בְּעֵינֶיךָ לְהַכִּירָנִי וְאֶנְכִי נִכְרִיָּה: "

בעז מסביר לנעמי שכל מעשיו הם מתוך התפעלות על מעשי החסדים שלה עצמה "וַיַּעַן בְּעֵז
וַיֹּאמֶר לָהּ הֲגֵד הַגֵּד לִי כָּל אֲשֶׁר־עָשִׂיתְּ אֶת־חַמּוֹתֶיךָ אַחֲרַי מוֹת אִישׁךָ וַתַּעַזְבִּי אֲבִיךָ וְאִמְךָ וְאָרְצְךָ
מוֹלְדֹתֶיךָ וַתֵּלְכִי אֶל־עַם אֲשֶׁר לֹא־דַעְתָּ תְּמוֹל שְׁלֹשׁוֹם: " מילות השיוך הרבות (אביך, אימך,
מולדתך), מדגישות את הדברים הרבים עליהם וויתרה רות רק כדי לבוא לסייע לנעמי ובעז
מדגיש זאת. בעז ער לחשיבות הגדולה של מעשי חסד ובוחר לנצל את כוחו על מנת להיטיב
עם רות בעלת החסדים " יִשְׁלַם ה' פְּעֻלָּתְךָ וְיִהְיֶה מִשְׁכָּרְתֶּךָ שְׂלָמָה מֵעַם ה' אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר־
בָּאת לְחַסּוֹת תַּחַת־כַּנְּפָיו" (ב', יב')

ייבום

לאחר שנעמי מתוודעת לקיומו של בעז כגואל היא רוקמת תוכנית שתכליתה נישואי רות
לבעז על מנת "להקים את המת" ולשמר את נחלת המשפחה: "וַתֹּאמֶר לָהּ נְעָמִי חַמּוֹתֶיךָ בְּתָרִי
הֲלֹא אֲבִקְשֶׁנְךָ מִנוֹחַ אֲשֶׁר יִיטַבֶּלְךָ: וְעַתָּה הֲלֹא בְּעֵז מְדַעַתְנוּ אֲשֶׁר הִיִּית אֶת־נַעֲרֹתַי הַנְּהַחֲוִיא
זָרָה אֶת־גֵּרְוֹן הַשְּׁעָרִים הַלְּיָלָה: וְרַחֲצֵת | וְסִכַּתְּ וְשָׁמַתְּ שְׂמֹלֶתְךָ [שְׂמֹלֶתְךָ] עָלֶיךָ וִירַדְתִּי [וְיִרְדְּתָ]
הַגֵּרָן אֶל־תְּדֻעֵי לְאִישׁ עֵד כְּלֹתוֹ לְאֶכְל וְלִשְׁתּוֹת: וְיִהְיֶה בְּשִׁכְבוֹ וַיְדַעַתְּ אֶת־הַמָּקוֹם אֲשֶׁר יִשְׁכַּב־שָׁם
וּבָאת וְגִלִּית מִרְגְּלֹתַי וּשְׁכַבְתִּי [וְשִׁכַּבְתָּ] וְהוּא יַגִּיד לְךָ אֵת אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂי: "

אך בעז מגלה איפוק יוצא דופן ובוחר לבחון ברצינות את עניין גאולתה של רות. "וַיִּהְיֶה בְּחֻצֵי
הַלְּיָלָה וַיִּכְרַד הָאִישׁ וַיִּלְפַּת וְהִנֵּה אִשָּׁה שֹׁכֶבֶת מִרְגְּלֹתָיו: וַיֹּאמֶר מִי־אַתְּ וַתֹּאמֶר אֲנִי רות אֲמֹתְךָ
וּפְרִשְׁתָּ כְּנִפְךָ עַל־אֲמֹתְךָ כִּי גֹאֵל אַתָּה: וַיֹּאמֶר בְּרוּכָה אַתְּ לה' בְּתָרִי הִיטַבְתָּ חֲסִדְךָ הָאֲחֵרוֹן מִן־
הָרֵאשׁוֹן לְבִלְתִּי־לָכֶת אַחֲרֵי הַבְּחוּרִים אֲסִדֵּל וְאִם־עָשִׂיר: וְעַתָּה בְּתָרִי אֶל־תִּירָאִי כָּל אֲשֶׁר־תֹּאמְרֵי
אֲעֲשֶׂה־לְךָ כִּי יוֹדֵעַ כָּל־שֹׁעֵר עַמִּי כִּי אֲשֶׁת חַיִל אַתְּ וְעַתָּה כִּי אֲמַנֶּם כִּי אִם גֹּאֵל אֲנִי וְגַם יֵשׁ גֹּאֵל
קָרוֹב מִמֶּנִּי: " (ג', ח-י"ב). בעז יכל להתפתות בקלות לרות אך בחר לבחון בצורה עניינית את
גאולתה. בוא הולך בעצמו לגואל פלוני אלמוני וניסה לגרום לו לקחת חסות על רות. משראה
בעז שאין גואל הוא לוקח את רות לאישה ומקיים זרע למשפחתה של נעמי ומעניק עתיד
בטוח לרות. באיפוקו ובחיפושו אחר גואל לנעמי מראה בעז נכונות לסייע לה למצוא גואל.

לגמילות חסדים יש צד דומיננטי מאוד במגילה וכבר חז"ל זיהו מוטיב זה: "אמר ר' זעירא:
מגילה זו - אין בה לא טומאה ולא טהרה לא איסור היתר. ולמה נכתבה? ללמדך שכר טוב
לגומלי חסדים" (רות רבה ב טו). כעת ניתן להסביר מדוע מגילת רות מקבילה את עצמה לימי
השופטים. בעז, בגמילות החסדים שלו וניצול מעמדו הרם כדי לסייע לרות - מציב
אלטרנטיבה מנהיגותית וחברתית לאנוכיות שאפיינה את תקופת השופטים וכמה ממנהיגי.

גמילות חסדים ולימוד תורה

אך מה הקשר בין גמילות חסדים לחג מתן תורה?

ישנה מימרא ידועה בתלמוד הבבלי והירושלמי "גדול תלמוד תורה המביא לידי מעשה", בספרי דברים מתואר המפגש הבא המציג את המחלוקת אשר הביאה אותנו למסקנה זו:

"וכבר היו רבי טרפון ורבי עקיבה ורבי יוסי הגלילי מסובים בבית עריס בלוד; נשאלה שאלה זו לפניהם: מי גדול? תלמוד או מעשה? אמר רבי טרפון: גדול מעשה. רבי עקיבה אומר: גדול תלמוד. ענו כולם ואמרו: גדול תלמוד - שהתלמוד מביא לידי מעשה" (ספרי דברים, מא).

רבי טרפון ורבי עקיבא דנים מה גדול יותר תלמוד תורה או מעשה, אך לא מבואר בקטע מהו מעשה. אני מעוניין להציע ביאור למילה "מעשה" דרך הסיפור הבא:

רבי אבהו שלח את בנו חנינא ללמוד תורה בטבריה, אך עם הלימוד תורה בנו חנינא עסק גם בקבורה. כך נכתב בירושלמי "באו ואמרו לו: **גומל הוא חסד** [של אמת]. שלח ואמר לו: המבלי אין קברים בקיסרין שלחתיך לטבריא, שכבר נמנו וגמרו בעליית בית ארוס בלוד **שהתלמוד קודם למעשה**".⁸

אנשי טבריה מתארים את מעשיו של חנינא כחסד, ורבי אבהו מתאר את גמילות החסדים כ"מעשה". דהיינו שלפי מסורת זו בירושלמי המחלוקת המקורית בין רבי טרפון לרבי עקיבא היא מה גדול יותר, גמילות חסדים או תלמוד תורה. אף על פי שהמחלוקת מוכרעת לטובת התלמוד היא מוכרעת על בסיס הטענה שהתלמוד מביא לידי מעשה. בסיס המחלוקת היא בעצם מהו רצון ה', במה ראוי לבני אדם לעסוק בו. התשובה היא תלמוד תורה וגמילות חסדים.

דומה בעיני שאין השוואה ברורה יותר בין התלמוד לחסד מאשר המשנה הראשונה במסכת פאה. מסכת הדנה במצווה בה מתבטא חסדו של בעז לראשונה בתקופת חג הקציר הוא חג השבועות.

"אלו דברים שאין להם שיעור. הפאה, והבפורים, והראיון, וגמילות חסדים, ותלמוד תורה." "אלו דברים שאדם אוכל פרותיהן בעולם הזה והקרן קיימת לו לעולם הבא. פבוד אב ואם, וגמילות חסדים, והבאת שלום בין אדם לחברו, ותלמוד תורה פנגד כלם:"

רק שני דברים מופיעים בשתי הרשימות, גמילות חסדים, ותלמוד תורה.

שנזכה להרבות בלימוד התורה וגמילות חסדים.

חג שבועות שמח!

⁸ תודה למו"ר הרב איציק וולטרס שהפנה אותי לגמרא זו